

een bevredigende uitwerking zal zoo niet verkregen kunnen worden. Welk bezwaar legde de wet al te ijverige scholentichters in den weg? Naast eenige formaliteiten, waaraan tot dusver gemakkelijk viel te voldoen, alleen de storting van een waarborgsom ad 15 pct. der kosten. Na 17 jaren is men van de terugontvangst van die waarborgsom zeker. Gedurende den tijd, dat zij uitstaat, ontvangt men een behoorlijke rente!

Maar wat erger is: als, zeg na tien jaren, de splitszwam toch begint te werken en de helft der leerlingen wegtrekt uit de nieuw gebouwde school, wie verliest dan de waarborgsom? Niet de scheurmakers, die alweer een nieuwe school stichten, maar — het Schoolbestuur, dat aldus dubbel gedupeerd wordt!

De bepaling, die dan nu eindelijk aangenomen is, bevredigt ons niet. Men heeft geen oplossing kunnen vinden en daarom heil gezocht in een termijn-bepaling: „Tot 1 Januari 1928 zullen bij de medewerking tot de stichting eener nieuwe school onder de leerlingen, waarop de verklaring, bedoeld in het eerste lid van artikel 73 onder a, betrekking heeft, niet worden medegerekend leerlingen, die de door hen bezochte gelijksoortige bijzondere school zouden verlaten, doch voor wie op die school gelegenheid tot plaatsing in de voor hen bestemde klasse zoude blijven, tenzij aanzienlijke toeneming van de bevolking in eenig deel der gemeente tot de stichting aanleiding geeft." Wij aarzelen niet, dit lapwerk te noemen. Is dit voorschrift goed, waarom het dan slechts vijf jaren te laten gelden? Het is de methode van het Bouwvetje „tot 1 Januari 1923" en „tot 1 April 1923"; van de Leerplichtwet: „tot 1 Januari 1925"; van het nieuwe 6e lid van artikel 193 en van tal van andere bepalingen der L. O. wet. Meer dan iets anders wijst dit uitstellen en bevriezen op onmacht als gevolg van het gekozen systeem.

De thans aangenomen bepaling is een ernstige vlek in dit wetsontwerp. Menschen van de praktijk verzekeren ons, dat door dit voorschrift de opening van nieuwe scholen vooral in de groote steden bijna onmogelijk zal worden. Men bedenke wel, dat daar de ouders niet zoo gemakkelijk op de vereischte lijst met 100 leerlingen zullen teekenen. Dit moet geschieden, als zelfs nog niet vaststaat, waar de school zal gebouwd worden, veel minder, wie als Hoofd en verder Personeel aan de school verbonden zullen zijn. En deze 100 gangmakers voor de nieuwe school zullen nu moeten zijn: kinderen, die nog niet naar school gaan en — kinderen, die op een niet-gelijksoortige bijzondere school of op een openbare school gaan.

Wat is een „gelijksoortige bijzondere school"? Art. 65 van de L. O. wet spreekt ook van „scholen van dezelfde soort" en bedoelt daarmee: scholen voor gewoon lager onderwijs eenerzijds, uitscholen anderzijds. Is hier dus bedoeld: elke andere bijzondere school voor g. l. o., elke andere bijzondere school voor u. l. o.? Uit de mondelinge behandeling van het artikel in de Kamer moet men het wel afleiden.

Deze bepaling is niet consequent. De wetgever stelt zich op het standpunt: gaan uw kinderen reeds op een bijzondere school? Dan mogen zij niet meegerekend worden bij de aanvraag om een nieuwe bijzondere school, want ik veronderstel, dat zij — eens uw kinderen naar een bijzondere school gestuurd hebbende — daarvoor geen andere noodig hebt. Maar dan behoort diezelfde wetgever de lijn door te trekken: een kind op een bijzondere school geplaatst, mag dan ook niet meetellen bij het (gewoonlijk veel grooter) aantal leerlingen, waarvoor de nieuwe school gebouwd zal worden. Ja zelfs zal elke overgang van een bijzondere school naar een andere, wijl zij uitbreiding van de laatste tengevolge kan hebben, geweerd moeten worden.

Deze bepaling verbiedt voorts om leerlingen van

een andere bijzondere school mede te tellen, wanneer de plaatsen op de laatste school door leerlingen van openbare scholen zouden bezet worden (rapport-Schoolraad).

Deze bepaling verhindert rekening te houden met leerlingen, die een op verre afstand gelegen bijzondere school bezoeken, omdat in hun eigen dorp nog geen Christelijke school verzeen is.

Dit nieuwe voorschrift keert zich niet tegen de oprichting van neutrale bijzondere scholen, die juist in den laatste tijd zoo veel van zich doen hooren en waartegen in de Kamer zoo veel bezwaar werd ingebracht. De slimme heer Dresselhuys kan tevreden zijn!

Dit nieuwe voorschrift is daarom temeer hard, omdat het, na verscherping der voorwaarden, niet een gedeeltelijke vergoeding bij een gedeeltelijk voldoen aan de bepalingen kent; het blijft: alles of niets!

Over het practisch onbruikbare van de toevoeging: „tenzij aanzienlijke toeneming van de bevolking in eenig deel der gemeente tot de stichting aanleiding geeft", behoeven wij geen woord te verspillen. Waarop komen dergelijke bepalingen neer? Behalve op groote onzekerheid, op het leggen der beslissingen in handen van den Minister, die in hoogster instantie de Kroon adviseert. De Minister, maar dat is: de ambtenaren!

Ten slotte nog: de vergoeding der Gemeente voor de overige exploitatiekosten. Men kent de hoofdgedachte van de geldende regeling: het Schoolbestuur heeft voor elke leerling recht op zoo veel, als de Gemeente per leerling der overeenkomstige openbare school uitgeeft, maar ontvangt in elk geval niet meer, dan het in werkelijkheid zelf heeft uitgegeven. Deze regeling, van de Bevredigingscommissie afkomstig, is theoretisch niet te verdedigen, maar practisch ook onuitvoerbaar!

Hoe zal het gaan, als de Gemeente een nieuwe openbare school bezit, met weinig onderhoudskosten en het gebouw der bijzondere school is oud en vereischt veel reparatie? „De deugdelijkheid van de eerste" klaagt het rapport van den Schoolraad, „maakt den toestand van de laatste gedurende de eerste jaren nog zooveel te slechter." Ons is een Gemeente bekend, waar de gebouwen der openbare scholen oud en vervallen zijn; die der bijzondere scholen zijn over 't geheel in uitstekende conditie. De Gemeente zou haar gebouwen wel willen opknappen: hier is een vernieuwing van het dak noodig, daar moeten de vloeren vernieuwd worden enz. Maar het Gemeentebestuur begreep wel: als wij zoo veel voor die openbare scholen uitgeven, ontvangen de Schoolbesturen naar rato van hun getal leerlingen óók zooveel meer! En dat kon Bruinje niet trekken. Men wist goeden raad, en klopte bij de Schoolbesturen aan. „Hoort eens", klonk het gunoedelijk, „wij moeten veel geld besteden voor onze openbare scholen. Beloven jullie ons, op die hoogere sommen geen aanspraak te zullen maken?" Maar die Schoolbesturen (voorzichtige mannen!) antwoordden doorkalm: „wij beloven niets; het dak kan ook van onze school waaien, en bovendien kunnen wij best nog wat leermiddelen gebruiken."

Hoe onzuiver moet de vergelijking niet zijn, als de openbare school b.v. 100 leerlingen telt en de bijzondere telt er 500? Zijn de kosten van verwarming, schoonhouden enz. van de laatste dan ook vijf maal zoo groot als van de eerste? Wij hoorden van een Gemeente, waar de vergoeding per leerling op 15 per jaar geschat wordt, en van een andere, waar zij p.m. 180 bedraagt! Het gevolgde systeem werkt nu eens nadeelig voor het Schoolbestuur, dan weer voor de Gemeente. Pogingen om tot een beter systeem te geraken, zijn niet ondernomen.

Het wetsontwerp bepaalt nu, dat elke aanschaffing van schoolmeubelen door de Gemeente zal

bekostigd worden op dezelfde manier als b.v. een verbouwing. Als dus een Schoolbestuur een paar nieuwe banken noodig heeft of b.v. besluit, dat de onderwijzers voortaan een stoel in hun lokaal zullen hebben, dan worden de kosten daarvan zeer formeel bij den Gemeenteraad aangevraagd met storting van 15 pct. als waarborgsom. Men stelle zich eens voor, hoe deze regeling in een gemeente als Amsterdam werken moet! En 't vreemde van 't geval is, dat de Schoolbesturen maar kunnen aanvragen; wanneer aan de formeele eischen der wet voldaan is, moet de Gemeenteraad alle aanvragen inwilligen!

* * *

Wij meenden gerechtigd te zijn tot een: dankbaar, maar niet voldaan! Dank past ongetwijfeld, voor wat het wetsontwerp in menig opzicht bracht, lever nog: niet gebracht heeft. Positief is de zaak echter weinig vooruit gebracht, integendeel is hier en daar de wagen nog dieper in 't zand vastgehaakt.

Mogen onze politici wel toezien! Onze scholen met den Bijbel kunnen alleen in vrijheid tierden en met geheel of half Staats-socialisme verdraagt zich die vrijheid niet.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

X.

Bolland's oordeel over het nut der wijsbegeerte.

Voor al met het oog op den „eenvoudigen" lezer, die zich altijd geweld moet aandoen om eenige ordentelijke belangstelling te voelen voor de wijsbegeerte, omdat hij nog immer vastzit in het oude vooroordeel, dat filosofen „halve garen" zijn, aan wier neus de echte eieren voorbijgaan (iedere Nederlander kent de anecdoten!), — wil ik ditmaal een uitstapje maken naar... Bolland!

Dit is nu juist een man, die een dankbaar voorwerp van spot schijnt, iemand, die op het volk den indruk maakt van een hevig en zonderling, een soort geniaal pias, een woorden-goochelaar, de type van een caricatuur-filosof, gelijk hij altijd in de volksverbeelding bestaan heeft.

Ik wil aan Bolland demonstreeren, dat filosofie een ding is, dat niet betrekking heeft alleen op de hensen, maar op de heele ziel van den mensch, en daar (bij de „ongelovigen") de functie van den godsdienst verricht.

Wij hadden het over het nut der wijsbegeerte, en wezen er op, dat voor den christen de filosofie niet de volstrekte betekenis heeft van een levens- en wereldbeschouwing, die den verstandelijken vrede insluit.

De christen-wijsgeer zoekt niet een onbekenden god, — hij leeft uit de kennis van den zich openbarenden God.

Voor hem geldt, óók in de filosofie, het verheugende woord: De vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid.

De opperste Wijsheid is de Opperste ook van de wijsgeerige wijsheid.

De wijsheid als wetenschap is niet mogelijk zonder de voorafgaande wijsheid als religie.

Maar zie nu „de anderen".

Ik laat rusten de filosofie, die slechts het doel heeft de wetenschap op het paard te helpen, die alleen maar gehoord wordt om als werkvrouw dienst te doen in het laboratorium der wetenschap.

Dat is slechts filosofie als werk-onderstelling, die buiten de ziel, de religieuze behoefte, van den mensch omgaat.

Maar bij de echte filosofen, de groote wijsgeerige profeten, is de filosofie zelve levensdoel en wordt

onheilge camaraderie met de Joodische leiders, om met vereende kracht het door beiden even diep gehate christendom te ondermijnen.

Sinds is onder de belijders van den Christus naar de Schriften een andere geest ontwaakt. De betere overlevering der Christelijke Kerk uit haar beste dagen, is met nieuwe kracht opgeleefd. De liefde heeft weer over den haat getriomfeerd, het gebod is in ste van de spottal ook weer voor Israël op de lippen gekomen. Dien men eertijds ook onder de Christennatiën vloeken dorst, wordt thans door duizenden bij duizenden gezegd.

Sinds Da Costa, Capadoze, Schwartz, Van Rookel, Lion Caehet en anderen ons uit Israël gegeven werden, is, met op Englands en Schotlands initiatief, de liefde voor Israël weer wakker geworden. Israël is den Christen weer een steun voor zijn geloof, een vleesch en bloed voor de waarheid der Heilige Schrift geworden; een volk, dat ook voor de toekomst, van het Godsrijk nog een eminente betekenis heeft.

Vraagt men Dr. Kuyper nu of hij in Nederland beperking van de rechten, den Jood verleend, zou begeeren, dan antwoordt hij: in geen enkel opzicht. Slechts wensch hij, dat de fictie ophoude, de eigen nationaliteit van Israël niet langer geloofend worde, en een eigen staatsrechtelijk privilege aan de Joden als zodanig, dus als coöperatie, worde verleend.

Aldus de gedachtengang der artikelenreeks uit 1875.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXIV.

58. Liberalisten en Joden. Amsterdam, J. H. Kruyt, 1878.

Deze brochure is een overdruk van artikelen uit De Standaard, October 1878.

Maar ook reeds drie jaar tevoren, in October 1875, had Dr. Kuyper in De Standaard een artikelenreeks geplaatst: De Joden onder de Christennatiën.

Het was toen naar aanleiding van een Joodsche candidatuur te Amsterdam bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Toen reeds wees hij er op, dat een eigenaardig nationale karaktertrek de Joden nog steeds onderscheiden blijft van de Christenvolken, waaronder zij wonen. Dit anders-zijn der Joden, dan de volken waaronder zij wonen, komt op elk gebied aan het licht. Vooral de Statistiek toonde, dat de Joodsche natie, zoo naar het lichaam als naar den geest, nog steeds een hooger procent van levenskracht in zich draagt. Ook valt het niet te loochenen, dat de Joodsche natie feitelijk Europa beheerscht door de beurs, de pers, de halie en de synagoge.

Een tweede oorzaak van de blijvende verwijdering tusschen Joden en Christenen ligt bij de Christennatiën zelf. Hoe smartelijk het zij, de Christenheid heeft met schaamte en ootmoed te belijden, dat ze zich aan het oude volk des Heeren bezondigd heeft. De Jodenvervolging was een afval van het Christelijk beginsel en een terugkeeren tot het Farizeeuwisch beginsel, dat men in den Jood te bestrijden heeft. En toen de Christen den Jood begon te vervolgen, bleek in geestelijken zin de Jood de sterkere en was het de Jood, die op het stuk van beginselen den Christen overwon.

Zonderling!

De Fransche Revolutie, die, zonder dat haar aanhangers het vermoeden, de ondermijning van het Christendom bedoelde, heeft toch het eerst den stoet moeten geven, om de Christennatiën te overreden, dat ze den Jood weer recht lieten weervaren en heeft ons, zij het ook uit een valsch beginsel, weer in een beter spoor geleid.

Ook zoo echter onderscheide men hierbij wel. De Fransche Revolutie heeft in den Jood tweeërlei gezien: 1. den mensch en 2. een bruikbaar instrument om den invloed van het Christendom te breken. Wat ze niet in hem zag, was de Jood.

Wel wist ook zij, dat bij de Joden de gesmoorde vijandschap tegen het Christendom nog voortleeft, maar deze wetenschap deed bij haar juist de omgekeerde uitwerking: ze wakte geen edele gevoelens, maar onedele hartstochten op, en leidde tot een

wetensch.
baar gem
dit was
Een na
primitieve
leerde, dat
had toch v
geloof, wa
den, een n
beschouwi
Voor de
begeerte t
oefende hi
lijf om ha
beoefendet
Daarom
wetensch
pen de v
werving v
houden, e
nut is.
Nu hee
den wond
begeerte
dat de wi
zin van he
voor haar
Het is
van het f
kelijkheid
Het is w
woordensp
dien men
maar in d
er maar w
zijn.
Reeds d
dat voor B
He is.
Er staat
18 en 8:1
wijzen woo
Want lief
binnenste
lippen zijn
geen klein
Bij Bolla
wat voor c
Zichier
Filosofie
boven de
worden su
fen und si
Ook ver
want kuns
schone be
En de wijs
komt: „Hi
Het ooge
doet, is he
soort wac
oogenblik
stigheid, d
dachte wijs
vraagt en
wezig of g
Maar to
Zij is me
toekent he
denis van
Godsdier
van gevoel
den gods
rechte beg
eeren. En
mensch,
kwam tot
wijze, omh
Wat heb
immers
beven is.
In de sa
het dierlijk
naar nutti
heeft. Zelf
mensch all
kunstenaar
van zijn k
Maar de
genoeg hee
Wil mor
dit alleen
geerte den
te weten
wat hij we
Ook zou
begeerte e
lijk Xenocr
uit eige
andere me
wet. Maar
des wijsge
ijdelijkhede
De wijshe
noodzakelij
Filosofie
dat is tot
De filoso

er als b.v. een
tuur een paar
v. besluit dat
in hun lokaal
daarvan zeer
raagd met stor-
den stelde zich
gemeente als
de van 'ge-
r kunnen aan-
schen der wet
alle aanvragen

tot een; dank
t ongetwijfeld
opzicht bracht
tief is de mak-
gendeel is hier
t zand vastge-

Onze scholen
vrijheid tieren
me verdraagt
T.

t nut der

ndigen" lezer,
en om eenige
voor de wijs-
dit in het oude
ren" zijn, aan
an (iedere Ne-
vil ik ditmaal
nd!

lankbaar voor-
op het volk
sonderling, een
gochelaar, de
elijk hij altijd

dat filosofie
t alleen op de
den mensch,
unctie van den

r wijsbegeerte,
en de filosofie
n een levens-
andelingen vre-

n onbekenden
len zich open-

e, het verhe-
is het begin-

te ook van de

mogelijk zon-
religie.

chts het doel
te helpen, die
kvrouw dienst
enschap.
terstelling die
efte, van den

te wijsgeerige
doel en wordt

che leiders, om
den even diep

den Christus
t ontwaakt. De
Kerk uit haar
opgeleefd. De
stroomfeerd, het
veer voor Israël
rijds ook onder
rdt thans doet

tz, Van Ronkel,
Israël gegeven
shollands mil-
kker geworden,
voor zijn geloof,
waarheid der
dat ook voor
een eminente

in Nederland
verleend, zou
enkel opzicht
ophoude, de
ger geloofend
privilege aan
eratie, worde

wetenschap, kunst en religie, aan de filosofie dienst-
baar gemaakt.

Dit was reeds zoo bij de Grieksche wijsgeeren.
Een naef wijsgeer als Thales, levende in het
primitieve oerbegin der Grieksche geschiedenis, die
leerde, dat alle dingen ontstaan zijn uit... water,
had toch werkelijk de bedoeling tegenover het volks-
geloof, waarin de goden-sagen de hoofdrol vervul-
den, een nieuwe, verstandelijk-bevredigende, wereld-
beschouwing te stellen.

Voor de groote Grieksche wijsgeeren had de wijs-
begeerte niet een tweede-hands-waarde; men be-
oefende haar niet om nut of genot; men had haar
het om haar zelfswil, gelijk de Tachtigers de kunst
beoefenden... om de kunst.

Daarom heeft Aristoteles eens gezegd, dat de
wetenschap der wijsbegeerte onder alle wetenschap-
pen de éénig vrije wetenschap is, dat hare ver-
werving voor bovenmenscheijk moet worden ge-
houden, en dat zij goddelijk is omdat zij... on-
nut is.

Nu heeft Bolland een boekje geschreven met
den wonderspreukigen titel: Het nut der wijs-
begeerte, om ditzelfde te betoogen, namelijk,
dat de wijsbegeerte onnut is, in den populairen
zin van het woord, en dat zij dus alleen nut heeft
voor haarzelve.

Het is heusch de moeite waard dezen profeet
van het Hegelianisme eens met oprechte ontvan-
kelijkheid aan te hooren.

Het is waar, dat hij soms, door het Hegeliaansche
wordenspel, den indruk maakt van een goochelaar,
dien men voortdurend „in de gaten" moet houden,
maar in den grond is deze man wel zóó echt als
er maar weinig moderne denkers (en religieusen!)
zijn.

Reeds de citaten op het titelblad zijn het teeken,
dat voor Bolland de wijsbegeerte een zijnskwestie
is.

Er staat (in de nieuwe vertaling van Spr. 22:17,
18 en 8:11): „Neig uw oor en luister naar der
wijzen woorden; richt uw hart op mijne wetenschap.
Want liefelijk is het, wanneer gij ze bewaart in uw
binnenste en zij met elkander bestendig op uwe
lippen zijn. Wijsheid is kostelijker dan korallen, en
geen kleinoodjeën evenaren haar".

Bij Bolland is dus de wijsbegeerte heel duidelijk
wat voor ons de religie is.

Zich hier zijn redeneering.
Filosofie is datgene wat den mensch verheft
boven de samenleving, wier dierlijk principie kan
worden samengevat in de woorden: „Fressen, sau-
fen en sich begatten".

Ook verheft zich de wijsbegeerte boven de kunst,
want kunst bemoeit zich met „het schoone" en het
schoone behoort tot de dingen, die „beneden" zijn.
En de wijsgeer is de man, die tot de ontdekking
komt: „Hier beneden is het niet".

Het oogenblik, waarop de mensch deze ontdekking
doet, is het meest grootsche moment, eigenlijk een
soort wedergeboorte, in zijn leven. „In dat
oogenblik openbaart zich des menschen godsdien-
stigheid, dat is de onmiddellijkste of minst door-
dachte wijze, waarop de mensch naar het ware
vraagt en het in waarnembaarheden niet aan-
wezig of gegeven acht".

Maar toch is de wijsbegeerte geen godsdienst.
Zij is meer en hooger dan godsdienst, — zij be-
toekent het hoogtepunt in de ontwikkelingsgeschie-
denis van den geest.

Godsdienst toch is, evenals de kunst, een zaak
van gevoel, van gevoelvolle voorstellingen. Het is
den godsdienstigen mensch niet te doen om het
rechte begrip, — hij wil niet begrijpen, maar ver-
eëren. En daarom is alleen de wijsgeer, — de
mensch, die van aanschouwing en voorstelling
kwam tot begrip, — waarlijk mensch. Hij is de
wijze, omhoog-geleefd tot ware menscheijkheid.

Wat beteekent dus het nut der wijsbegeerte?
Immers dit, dat de wijze boven het nut ver-
heven is.

In de samenleving, — die nog niet veel boven
het dierlijk-natuurlijke uitgaat, — heerscht de vraag
naar nuttige dingen, dingen waar men wat aan
heeft. Zelfs de kunst heeft voor den allodaagschen
mensch alleen waarde als „levensverfraaiing" en de
kunstenaar moet toch beginnen te zorgen, dat hij
van zijn kunst kan leven.

Maar de wijze is de mensch, die aan zichzelf
genoeg heeft.

Wil men van wijsgeerig nut spreken, dan zou
dit alleen kunnen zijn in dien zin, dat de wijsbe-
geerte den mensch leert om na te denken, om te
weten wat hij zegt, en om goed te zeggen
wat hij weet.

Ook zou men kunnen oordeelen, dat de wijs-
begeerte een zedelijk nut heeft, insover zij (gelijk
Xenocrates leerde) den mensch bekwaamt om
uit eigene beweging te doen helgeen de
andere menschen alleen doen door dwang van de
wet. Maar deze „nuttigheden" zijn, van de zijde
des wijsgeers, slechts onbedoelde praktische pro-
fijtelijkheden.

De wijsbegeerte zelf is verlossing van natuurlijke
noodzakelijkheid.

Filosofieeren is streven naar verriemeliking.
Filosofie is het komen tot zuivere redelijkheid,
dat is tot zuivere menscheijkheid.

De filosoof is „der goddelijke genade deelachtig

geworden", die hem verheft boven zichzelf.

„Want menscheijk worden is godmenscheijk wor-
den; over den natuurlijken mensch komt
iets goddelijks, wanneer de mensch
komt tot wijsheid."

Waarschijnlijk is dit genoeg ter toelichting van
onze bewering, dat voor de rasechte wijsgeeren
de wijsbegeerte den dienst van religie vervult.

Voor het Hegeliaansche Bollandisme is een spre-
kend voorbeeld, omdat de christelijke begrippen
(ja zeker, onze religie is ook begrip!) hier in het
wijsgeerig stelsel worden ingelijfd en ten deele wor-
den opgesmolten.

Wij willen echter den wijsgeer Bolland nog een
paar stapjes verder volgen, om te kunnen zien,
dat voor hem de wijsbegeerte een soort profetisme
is en zelfs een schijnbaar zóó onwijsgeerig ding als
de mystiek een wichtig woordje meespreekt.

Gij moogt niet denken, leeraar Bolland verder,
dat de wijsgeer werkelijk de wijsheid heeft. De
wijsgeer staat altijd voor een tweespalt, omdat het
begrip voortdurend ontmoet het onbegrepen. En
het is zijn begeerte dit begrip tot bevrediging te
brengen door het verschijnsel tegenover hem te
leeren kennen als een verschijnsel van eigen wezen.

„Wie durft dus zeggen, dat hij wijs is?" Wijs-
begeerte is ten slotte niet meer dan begeerte naar
wijsheid.

„Tot meer dan begeerte naar wijsheid behooren
wij het zelfs niet te brengen."

Dit klinkt schijnbaar in tegenspraak met den
vroeger gehoorde hoogen toon van zelfbevredig-
ende wijsheid, maar in werkelijkheid zijn we hier
al dóórgebrongen tot de diepe kern van Bolland's
wijsbegeerte, die, naar de gelijkenis der christelijke
religie (of moet ik zeggen: op het voorbeeld?) een
mystieke verzinking in het menscheijk zelf
is, om daar in de diepte God te vinden.

Wat volgens onze christelijke waarheid slechts
waar is voor den wedergeborene, past Bolland toe
op den mensch, die zichzelf leert kennen in de
rede. Hij beroept zich op een woord van Clemens
van Alexandrië: „Wanneer men zichzelf heeft
leeren kennen, zal men ook God kennen".

Bij Bolland is deze met Godskennis samenvloei-
ende zelfkennis het puurste Hegeliaansche panthe-
isme. De grofste Godsontkenning en de hoogste
Godsverheerlijking grenzen aan elkander... in hun
tegengedeelen.

Bolland neemt met een reuzengreep het heele
christelijk waarheidsorganisme, sprekende van God,
den Logos (het Woord, die in onszelven zich kenbaar
maakt, van den Heiligen Geest, die in ons komt
wonen, van onzen geest, die (gelijk Augustinus zei)
een afbeeldsel is van de Drieëenheid, — en poot dan
dit organisme op den wortel van zijn eigen ik...

Hij keert als het ware de pyramide van het chris-
tendom, die met den top naar den hemel streeft,
óm en laat haar eindigen in... de aarde.

Het is een omgekeerd christendom, maar met
dat al toch een soort religie, de wijsgeerige eere-
dienst van... den mensch.

Wij weten heel duidelijk, dat de wijsbegeerte dit
voor ons niet is.

B. W.

MUZIKALE KRONIEK.

III.

M. Bruch's Lied von der Glocke te Amsterdam.

Het is niet voldoende, te schrijven: „Lied von
der Glocke", doch de naam van Max Bruch, den
componist, moet erbij vermeld worden. Dat was
niet noodig toen ik over de uitvoering der „Mat-
thäus-Passion" en van „Die Schöpfung" schreef,
want wie niet weet, dat deze van Bach en Haydn
zijn, kan de Muzikale Kroniek beter ongelezen laten
omdat hem de meest elementaire kennis op dit
gebied bijkbaar ontbreekt. Doch Schiller's beroem-
de gedicht heeft onderscheidene componisten aan-
getrokken, waaronder het meest A. Romberg en M.
Bruch naar voren zijn gekomen. De Christelijke
Oratoriumvereniging te Amsterdam heeft op 3 Ja-
nuari i.l. haar als steeds zeer talrijk gehoor ont-
haald op een uitvoering van het werk van laatst-
genoemden componist en daarmee stellig aan velen
een goeden avond bereid.

M. Bruch kwam door zijn libretto tot zijn muziek;
iets wat lang niet altoos gebeurt. Gewoonlijk is
er eerst de muzikale idee; dan moet daarvoor het
libretto gemaakt worden. En bekend is, hoe groote
moeite menig componist heeft gehad om een be-
hoorlijk dichtwerk te verkrijgen, dat niet al te zeer
achterbleef bij zijn muzikale gedachten. Dikwerf
doet ge dan ook goed, maar niet te veel op de wor-
den te letten en u te houden aan de muziek, waar-
om het toch ook eigenlijk begonnen is.

Maar bij Bruch en anderen is het natuurlijk in
dit geval zoo gegaan, dat Schiller's inderdaad zeer
talentvolle verzen hen gebracht hebben tot de ge-
dachte; daarvoor moest ik eens muziek schrijven! De
woorden zijn zoo algemeen menscheijk, hebben zoo-
zeer betrekking op wat ieders gemeed beweegt, zijn
zoo vol afwisseling en geven zooveel gelegenheid tot

muzikale schildering, dat de verleiding om dit ge-
dicht als tekst voor een oratorium of daarop ge-
lijkend werk te gebruiken wel sterk moet zijn.

Wie nu het Lied von der Glocke leest, bemerkt
wel, dat het voor een niet onbelangrijk deel ver-
ouderd is en de geschiedenis der menscheijkheid sinds-
dien heel wat vorderde, al is het helaas niet in de
goede richting. Tegenwoordig gaat het niet meer zoo,
dat der Knabe eerst wild ins Leben hinaus stürmt,
dan die Welt am Wanderstabe durchmisst en daarna,
terugkeerend in het vaderhuis, herrlich in der
Jugend Prangen wie ein Gebild aus Himmelsöhnen
mit züchtigen, verschämten Wangen die Jungfrau
vor sich sieht stehn, en wat dies meer zij. Neen,
terwijl ze nog op de Mulo-school waren hebben ze
nu al gescharreld, hij met een Schillerkraag mis-
schien en zij met een pneumonie-bousje; en vóór
de knaap de wereld ingaat is hij al lang blasé. En
dan die tamme revolutie van Schiller — ach, wat
belevon we nu andere tijden!

Doch al is dit waar, we vergeten niet, dat er
in dit zoo overbekende gedicht toch ook zeer veel
is van blijvende waarde, en dat we in onzen tijd
goed doen door het ernstig te lezen en te over-
denken. Misschien komen we dan wat af van de
gedachte, dat we het zoo herrlich weit gebracht
hebben en schamen we ons een beetje over onze ge-
weldige cultuur...

Hoewel de verleiding om bij dit gedicht muziek
te componeeren dus alleszins begrijpelijk is, ligt
het evenzeer voor de hand, dat al zulke pogingen
toch nooit geheel slagen. Men moet zoo'n lied gaan
verknippen en de deelen sorteeren, zoodat men dit
aan de solisten toewijst, dat aan het koor, dat aan
solisten plus koor. Er moet mee gerekend worden,
dat sopraan en alt, tenor en bas ieder hun portie
krijgen; dat er ook een beetje quartet bij komt; het
orkest zich behalve in de begeleiding ook nog eens
kan laten hooren, kortom: dat ieder op zoo'n avond
het zijne krijgt. En dan moet er „geschilderd" wor-
den; geschilderd van het begin tot het einde. Het
gedicht leidt, de muziek volgt gedwee. Resultaat is,
dat het, zooals Kretschmar niet onaardig opmerkt,
altijd weer een Bruch-stück wordt. En aan deze
noodzakelijkheid is dit Stück van Bruch allerminst
ontsnapt.

Max Bruch is nog niet zoo lang geleden ge-
storven, en dus een tijdgenoot, hoewel van de
oudere generatie. Hij staat niet op de eerste rij;
doch is overigens een alleszins genietbaar com-
ponist, die zeer goede muziek heeft geschreven.
Hij wist met koor en solisten om te gaan en heeft
dat ook in zijn Lied von der Glocke bewezen.
Werkelijk, hij heeft zich beijverd om daarin alles
en ieder tot zijn recht te laten komen. En voor
zoover zoo iets hybridisch gelukken kan is hij
stellig geslaagd. Dat bewees ook wel de aan-
dacht der groote schare en de toewijding van koor
en solisten.

En toch vond ik het waarlijk niet zoo heel erg, dat
het vertrekken van mijn trein me verplichtte (hoe-
zeer ik overigens daartegen ben) vóór het einde
te vertrekken. — [Tusschen twee haakjes: waarom
beginnen zulke uitvoeringen toch niet op den aan-
gegeven tijd en wordt zoo lang gepauzeerd? Bij ver-
mijding van deze twee fouten kan ieder tot het
einde blijven en behoeften zulke concerten niet
zoo lang te duren.] — Men kon op zijn vingers
uittellen wat er nog komen zou. Spanning, climax,
eenheid van lijn was er niet. Tafereeltje na tafe-
reeltje; heel aardige muziek; maar, bij alle afwis-
seling, in beginsel toch koekoek één zang en geen
groote ontroeringen.

Reeds de geweldige lange recitatieven, die Bruch
wel moest schrijven, vermoeien op den duur.
Een Bach ontkomt nauwelijks aan dat bezwaar.
Een Mahler kon het — doch mag men dat nog
recitatieven noemen (ik denk aan het Lied von
der Erde)? Maar Bruch — neen, zóó belangwek-
kend is zijn werk niet, dat het de lengte der
solisten-passages goed maakt.

Intusschen moet ik erkennen, dat van het in
zekeren zin zeer dankbare, in anderen zin zeer on-
dankbare werk door koor en solisten gemaakt is
wat ervan gemaakt kon worden.

Het koor was weer uitnemend. Nog leidde Cuy-
pers het; maar Schoonderbeek komt nu spoedig
tot de C. O. V. terug. Intusschen, het moet er-
kend worden, dat men zich moeilijk beter ver-
vanger zou kunnen denken. Voor zijn eenvoudige,
maar zeer correcte en alles tot zijn recht brengende
directie verdient hij hoogen lof, en de kransen,
die hem aangeboden werden, kwamen hem toe.
Met bijzonder genoegen heb ik hem gadeslagen
bij het koor „Heil'ge Ordnung", een der weinige
echte koorgedeelten. Hoe geheel kon hij zich toen
geven, en hoe geheel gaf zich wederkeerig het
koor. Ik had een beetje er tegen opgezien — eer-
lijk gezegd hoorde ik het Lied von der Glocke
nu voor het eerst, want ik was altijd een beetje
uit de buurt ervan gebleven om genoemde rede-
nen — daar ik wat benauwd ben voor z.g.n.
„breed uitgesponnen" koren over zulke woorden.
Maar het viel zeer mee, en het was een der
hoogtepunten van den avond (uitgeschakeid zijnde